

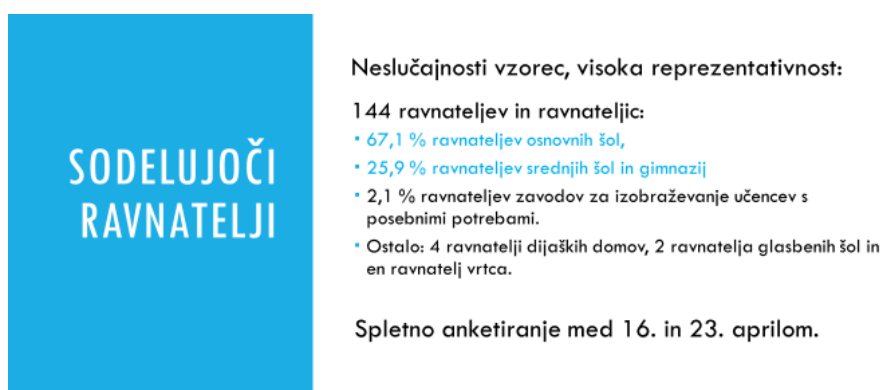
Izobraževanje na daljavo – izkušnje za prihodnost?

dr. Klara Skubic Ermenc, predsednica Zveze društev pedagoških delavcev Slovenije

dr. Katja Jeznik, docentka za teorijo vzgoje in občo pedagogiko na Odd. za pedagogiko in andragogiko UL FF

(2.06.41–2.33.51)

Raziskave smo se lotili na lastno pobudo, brez dodatnih finančnih sredstev. Zelo nas zanima praksa in nekako sistematično pridobivanje novih znanj. V prvi fazi smo se lotili raziskave tako, da smo anketirali ravnatelje in šolske svetovalne delavce, nadaljujemo pa še naprej z učitelji in drugimi akterji, ki so tu izjemno pomembni. Rezultati raziskave so objavljeni na spletni strani Oddelka za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Prvi del je že objavljen, v zvezi s svetovalnimi delavci pa bo v nekaj dneh, saj je bila to kar precej obsežna raziskava. Predstavila bom nekaj poudarkov iz prvega dela, Katja bo predstavila drugi del, nato pa bova zaključili s skupnimi ugotovitvami oziroma priporočili.

SODELUJOČI RAVNATELJI

Neslučajnosti vzorec, visoka reprezentativnost:

144 ravnateljev in ravnateljic:

- 67,1 % ravnateljev osnovnih šol,
- 25,9 % ravnateljev srednjih šol in gimnazij
- 2,1 % ravnateljev zavodov za izobraževanje učencev s posebnimi potrebami.
- Ostalo: 4 ravnatelji dijaških domov, 2 ravnatelja glasbenih šol in en ravnatelj vrtca.

Spletno anketiranje med 16. in 23. aprilom.

V raziskavo smo zajeli 144 ravnateljev in ravnateljic, večinoma so bili zajeti ravnatelji OŠ. Ugotavljali smo razlike med odgovori ravnateljev OŠ na eni strani in ravnatelji srednjih šol ter gimnazij na drugi strani. Pokazale so se nekatere statistično pomembne razlike. Anketo smo izvajali med 16. in 23. aprilom, v petem tednu izolacije, ko so ravnatelji že imeli prvi šok in prve odzive.

Oblikovali smo tri skupine raziskovalnih vprašanj. Predvsem nas je zanimalo, kako so se šole organizirale. Na splošno o samem izobraževanju na daljavo; s katerimi aktivnostmi so se ravnatelji največ ukvarjali, in sicer najprej v prvih dveh tednih in pozneje; na kakšne težave so pri tem naleteli. Zanimalo nas je, od koga so prejeli največ podpore in kako spremljajo delo učiteljev. Nadalje so nas zanimali primeri dobrih praks in izkušenj, ki so se razvile in bi jih lahko uporabili za podobne situacije v prihodnosti.

Glavne in ključne ugotovitve v kontekstu današnje razprave: odziv šol je bil nenaden in nemuden. Praktično čez noč so se morale šole pripraviti, saj ni bilo jasno, ali je dejansko izobraževanje na daljavo res obveza ali prosta odločitev šole. Zanimiva ugotovitev je, da ravnatelji niso poročali o izjemnih tehničnih težavah, o katerih smo danes precej govorili. Verjetno lahko to pripišemo učinku naložb v samo infrastrukturo in relativno ustrezno tehnično podporo. Če bi se primerjali z drugimi naprednimi državami, ugotovimo, da so to naredile bolj učinkovito. Seveda pa so morale države, ki imajo precej manj kot mi, iskati druge možnosti, npr. pošta, radio ...

Zanimiva ugotovitev se mi zdi tudi ta, da so glavni vir podpore na šolah bodisi posamezni učitelji, ki so že imeli več znanja in afinite do dela z IKT, oziroma računalničarji. Izkazalo se je, da je vprašanje sistematiziranja delovnega mesta računalničarja tudi eno od perečih vprašanj. Ravnatelji so poročali, da je med učitelji visoka raven nezaupanja in odpora do IKT. V teh tednih se je zgodilo, da se je zelo spremenil odnos do tehnologije. Med seboj so si pri tem precej pomagali, okrepile so se tudi iznajdljivost, domiselnost in inovativnost – postopoma so prehajali od preprostih, nerodnih načinov uporabe do bolj iznajdljivih načinov. Ravnatelji se pri tem niso preveč posluževali usposabljanj. Tega je bilo več v srednjih šolah in nekoliko manj v osnovnih šolah. Podpora je v največji meri nastala znotraj kolektiva in med posameznimi kolektivi, npr. tudi med ravnatelji posameznih šol.

Ugotovili smo tudi, da je bilo med šolami veliko različnih didaktičnih pristopov. Bilo je, zlasti v osnovnih šolah, zaznano veliko asinhrono komunikacije. Precej veliko so učitelji nalagali gradivo na spletne učilnice ali na spletne strani, pošiljali navodila po mailu, nekaj je bilo celo pošiljanja po običajni pošti (predvsem pri šolah z učenci s posebnimi potrebami). Več je bilo sinhrono komunikacije preko videokonferenc v srednjem izobraževanju. Tam, kjer so se tega lotili, poročajo o dobrih izkušnjah, zlasti zato, ker je v pedagoškem procesu z vidika kakovosti in ohranjanja motivacije pomembno ohranjanje stika, če ga že ni bilo moč izvesti v živo, da je bilo vsaj malo kompenzacije, če so se učitelji in učenci srečali tako kot mi danes. Iz teh odgovorov in izkušenj, o katerih poročate, bi se dalo sklepati, da dejansko tu ni šlo v veliki meri za poučevanje na daljavo. Konec koncev v takih kriznih razmerah tega ni pričakovati. Šlo je za bolj ali manj vodeno učenje na domu. Zato podpiram tudi to, na kar je opozoril Meden – da je bila vloga staršev izjemno pomembna. Vse to je povezano s pravičnostjo in kakovostjo dosežkov.

Še dve stvari bi poudarila, ki sta pomembni tudi s pedagoškega vidika. Ravnatelji so pogosto navajali pozitivni vidik, da se je okrepilo sodelovanje med učitelji. To velja ohraniti tudi v bodoče, da učitelj tako ni več samotni jezdec, temveč timski delavec, ki sodeluje z drugimi, pomaga, deli izkušnje, znanja, gradiva in tako naprej. Zelo se je okrepil tudi občutek tovarištva, medsebojne pomoči in kar velika skrb tako s strani ravnateljev kot učiteljev, kako se odzivati na manj odzivne učence, učence brez dostopa itd. Zadnja stvar, ki bi jo izpostavila, je zavedanje, ki se je vzpostavilo na šolah, na katerega pa pedagogi in andragogi tudi sicer precej opozarjamo – šola dejansko ni samo vzgojno-izobraževalna ustanova, ki je namenjena posredovanju znanja in razvoju nekih intelektualnih zmožnosti, ampak je dejansko skupnost učencev in učiteljev, ki omogoča, da lahko vsi skupaj rastejo, razvijajo svoje različne potenciale, možnosti in na splošno napredujejo v socialnem in moralnem

smislu. Ta skupnost ima zelo pomembno mesto v širši lokalni skupnosti. Zdaj to nekako manjka. To zavedanje bi bilo potrebno ohraniti tudi v primeru, če bo šola še naprej ohromljena. Ta vidik moramo še vzpostaviti in okrepiti tudi na daljavo oziroma potem, ko bo spet življenje šlo nekako v običajne tirnice.

KATJA JEZNIK (2.18.11)

Povzela bom samo nekaj podatkov, ki se nanašajo na anketiranje šolskih svetovalnih delavcev. Podobno kot anketiranje ravnateljev je tudi to potekalo v drugi polovici aprila. Tudi tu smo dobili relativno dober odziv s strani šolskih svetovalnih delavcev. Dobili smo nekaj čez tristo odgovorov. Več kot polovica jih je iz OŠ, kar nekaj jih je iz SŠ, manjši delež pa iz vrtcev in dijaških domov. Po izobrazbi je skoraj polovica sodelujočih pedagogov, sledijo jim psihologi in naslednji profili.

Ključna vprašanja, s katerimi smo se ukvarjali: Zanimalo nas je predvsem, kako se v teh spremenjenih okoliščinah soočajo svetovalni delavci in kaj so bile njihove najpogostejše težave, ki so jih zaznali v času, ko so delali, oziroma ki jih zaznavajo še vedno. Zanimalo nas je tudi, kakšno je sodelovanje z ostalimi akterji znotraj vzgojno-izobraževalnega polja.

Bistvene ugotovitve se v veliki meri navezujejo na to, kar je bilo danes že povedanega. Skupna ugotovitev naše raziskave je predvsem to, da je tri četrtine svetovalnih delavcev odgovorilo, da se dobro oziroma zelo dobro spoprijemajo s trenutno situacijo. Petina je izbrala nevtralni odgovor, v smislu *niti niti*. Spodbudno je to, da je majhen delež tistih, ki sporočajo, da so se *slabo* spoprijemali z nastalo situacijo, nihče pa ni odgovoril, da bi se *zelo slabo* soočal z nastalo situacijo. Pri večini anketnih vprašanj so bili svetovalni delavci povabljeni k temu, da svoje odgovore še dodatno pojasnijo oziroma pokomentirajo. Ta del podatkov bom poskusila strniti. Pri prvem vprašanju, glede odziva na trenutno situacijo, lahko potrdimo, da je na nek način na šolah, tudi znotraj šolske svetovalne službe, zaznati neke vrste prilagoditveno obdobje, ki je trajalo prva dva tedna. Vključevalo je predvsem intenzivno ukvarjanje šolske svetovalne službe, predvsem z vzpostavitvijo stikov z učenci in z njihovim osnovnim usposabljanjem za delo na daljavo. Zanimivo je tudi, da so se svetovalni delavci, ne glede na to, ali so morali svoje delo usklajevati tudi s šolanjem lastnih otrok ali drugimi družinskimi obveznostmi ali pa ne, počutili v tem času dela od doma bolj obremenjeno. Kot zaskrbljujočo lahko vzamemo tudi ugotovitev, da v 5. tednu izobraževanja od doma nekateri svetovalni delavci še vedno niso vzpostavili stika z nekaterimi učenci ali dijaki. Glede same kakovosti dela na daljavo so bila mnenja med svetovalnimi delavci različna. Pri nekaterih delo poteka praktično nespremenjeno, nekateri pa so že v času anketiranja opozarjali, da kakovost svetovalnega dela na daljavo ne more biti enaka kot v običajnih okoliščinah. Kar je ključno in umanjka, je predvsem osebni stik. Ta manko osebnega stika je bila tista glavna negativna okoliščina, ki je bila izpostavljena pri naslednjem vprašanju, ko smo jih vprašali, ali vidijo kakršne koli pozitivne vidike v spremenjenih okoliščinah dela. Osebni stik se navezuje tako na sodelovanje s svojimi kolegi, sodelavci znotraj vzgojno-izobraževalnih ustanov, kot tudi na sodelovanje z učenci, dijaki in njihovimi starši. To, kar gre tudi ponovno izpostaviti, je, da se v odgovorih svetovalnih delavcev kaže zavedanje povečevanja razkoraka med enakimi izhodišči in možnostmi dijakov oziroma učencev. Obstoječa oblika izobraževanja na daljavo precej pogloblja razlike med učenci in

dijaki. Na drugi strani so nekateri pozitivni vidiki spremenjenih vidikov. Svetovalni delavci izpostavljajo avtonomijo, da lahko sami razporejajo delovni čas, nekateri izražajo zadovoljstvo, da odpade čas vožnje na delo. Med glavnimi prednostmi izstopa samoizobraženost na področju IKT, v katero so bili čez noč prisiljeni vsi, ki tega morda prej niso zmogli. Kar nekaj anketirancev izpostavlja tudi to, da bo morda zaradi epidemije celo bolj cenjeno pedagoško delo, kot naj bi bilo po zaznavah svetovalnih delavcev pred epidemijo.

Kot glavni problem je bil izpostavljen predvsem, da učenci oziroma starši nimajo dostopa do ustreznih IKT-orodij. Druga točka pa je nepoznavanje in neusposobljenost vseh – učiteljev, staršev, učencev – za uporabo orodij. V tabeli lahko vidimo pridobljene podatke, ki kažejo, da so v relativno velikem deležu izpostavljali tudi lastno nepoznavanje in slabo usposobljenost IKT-orodij. Na srečo lahko vidimo, da je zelo nizek delež tistih, ki bi kot problematično izpostavljali, da doma nimajo ustrezne tehnologije. Ta podatek se nanaša na oceno svetovalnih delavcev za lastno delo, ne za učence oziroma družinska okolja.

GLAVNE UGOTOVITVE

- ¾ svetovalnih delavcev se *dobro* oz. *zelo dobro* spoprijema s trenutno situacijo, petina je izbrala nevtralni odgovor. Da se *slabo* spoprijemajo z nastalo situacijo, jih je odgovorilo 4,3 %, nihče pa ni izbral možnosti *zelo slabo*.
- Dobri dve tretjini svetovalnih delavcev v spremenjenih okoliščinah dela opaža tudi pozitivne vidike, dobra četrtina pa v nastali situaciji ne vidi nikakršnih pozitivnih vidikov.
- Skoraj tri četrtine jih je odgovorilo, da se pri delu od doma soočajo s težavami in ovirami pri VIZ ter svetovalnem delu.

S katerimi težavami/ovirami se soočate pri delu od doma?	f	f% (od n = 198)
Učenci oz. starši nimajo dostopa do računalnika oz. ustreznih IKT orodij.	10	51,5
Nepoznavanje in slaba usposobljenost drugih (učiteljev, učencev, staršev...) pri uporabi IKT orodij.	82	41,4
Tehnične težave pri uporabi IKT orodij, npr. ne delujejo ipd.	69	34,8
IKT orodja niso ali so le delno ustrezna za moje delo.	65	32,8
Moje nepoznavanje in slaba usposobljenost za uporabo IKT orodij.	44	22,2
Nimam dostopa do računalnika oz. ustreznih IKT orodij.	7	3,5
Drugo:	69	34,8

V anketi smo zastavili vprašanje, kako pogosto in kako uspešno oziroma kako vrednotijo sodelovanje z različnimi akterji znotraj šolskega polja. Vidimo lahko, da komunikacija praktično z vsemi poteka večkrat na teden, vsak dan ali vsaj enkrat tedensko. To ponovno dokazuje pomen mreže podpornih služb in podpornih mrež, ki jih imajo svetovalni delavci tudi sicer. V tej spodnji tabeli sicer ti podatki niso zapisani, vendar podatki kažejo, da je bila ocena sodelovanja *zelo dobra* oziroma *dobra*.

POGOSTOST SODELOVANJA Z:	RAVNATELJI	UČITELJI/ VZGOJITELJI	Z DRUGIMI ŠSD	OTROKI/ UČENCI/ DIJAKI	STARŠI OZ. SKRBNIKI	Z DRUGIMI STROKOVNJAKI
Nikoli	1 0,4	/	7 2,6	3 1,1	2 0,7	46 16,8
Enkrat v času epidemije	7 2,6	/	24 8,8	9 3,3	20 7,4	80 29,2
Enkrat na teden	61 22,3	25 9,1	90 33,0	27 8,2	74 27,2	106 38,7
Večkrat na teden	139 50,9	127 46,4	100 36,6	105 38,3	124 45,6	37 13,5
Vsak dan	65 23,8	122 44,5	52 19,0	130 47,4	52 19,1	5 1,8
Skupaj	273 100,0	274 100,0	273 100,0	274 100,0	272 100,0	274 100,0

KLARA SKUBIC ERMENC

Pogosto pozabljamo na svetovalne delavce, ko se pogovarjamo o šoli in je naš fokus predvsem na učiteljih. Mislim, da je to prva stvar, na katero ne smemo pozabiti, druga pa je velik pomen, ki ga imajo svetovalni delavci pri reševanju nekaterih izzivov, ki so bili danes omenjeni. Kar se tiče priporočil, mislim, da smo v sozvočju s kolegi, ki so predhodno predstavili svoje poglede na to, tako da bi samo na hitro šla skozi priporočila, ki se zdaj nekako kažejo iz naših izsledkov, študija literature, kaj je možno videti in kaj se v tujini tudi dogaja. Na splošno rečeno se zdi pomembno vzpostaviti centraliziran pristop, v katerem so jasno razporejene odgovornosti: od nacionalnih oblasti do šole in znotraj šole ter vseh podpornih ustanov. To se kaže kot splošno priporočilo na osnovi izkušenj iz drugih držav. Vsekakor pa države, ki so se s takimi zaprtji šol že ukvarjale, ugotavljajo, da je pomembno imeti krizni načrt, saj je takšno zapiranje šol muha enodnevnica in vprašanje je, kaj se bo dogajalo v prihajajoči jeseni in tudi kasneje. Lahko pričakujemo različne razloge, ki bodo pripeljali do tega, da bomo šole morali zapirati. Zato moramo imeti kompleksnejši načrt oziroma scenarij na nacionalni ravni. V treh mesecih ni mogoče pričakovati čudežev in se pripraviti na neki zelo odlični ravni in prilagoditi na jesen. Pa vendar je čas treh mesecev dovolj dolga doba, da se marsikaj začne, nastavi in potem delo nadaljuje tudi jeseni. Eno je zagotoviti ustrezno tehnično opremo in infrastrukturo vsem udeležencem. To je osnova, vendar pa ta osnova ni dovolj brez organiziranega usposabljanja po celotni vertikali za didaktično uporabo. Ta je izjemnega pomena. Strokovnjaki, ki se ukvarjajo z IKT, opozarjajo, da je to tisti ključni dejavnik, ki govori o tem, ali je neka tehnologija ustrezna in kakovostna. Tu ležijo tudi največji finančni stroški. Pogosto se pozablja na ta didaktični

vidik, če želimo imeti ustrezno izobraževanje na daljavo. Ne gre tu zgolj za prenos procesa iz fizičnega v virtualno okolje, temveč gre za drugačno logiko, filozofijo poučevanja. Izjemno pomembno je zasnovanje bank in e-gradiv, dejavnosti po predmetnih, strokovnih slopih. Tega je veliko in se je težko znati, če si učitelj, ravnatelj ali svetovalni delavec. Tako se bodo lahko začeli učitelji ustrezno pripravljati na jesen. S temi okvirnimi scenariji se ne sme čakati dolgo, saj priprave na resno izobraževanje na daljavo potekajo pol leta ali več. Predvsem visoko izobraževanje na daljavo nas to uči. Nemudoma je treba tu zagotoviti neke osnovne informacije in parametre, zato da lahko šole začnejo s pripravami. V to sodi tudi priprava didaktičnih in vzgojnih smernic za izvedbo pouka na daljavo, vključno s smernicami (kako nadoknaditi manko?). Na prvem mestu so prilagoditve pravno-formalnih, kadrovskih in drugih logistično-organizacijskih podlag. Če se to ne bo začelo nemudoma pripravljati, bo novo šolsko leto še ena velika nadaljnja improvizacija. Do zdaj je to bilo razumljivo, saj ni moglo biti drugače. Do jeseni pa se lahko ta del tudi v veliki meri popravi, če bo le ustrezna volja.